

Пономаренко Л. Г.,
д-р наук із соц. комунік.
УДК 007: 304: 070

Луганська школа журналістики в структурі сучасного журналістикознавства

Уперше проаналізовано здобутки луганської журналістикознавчої школи (2009–2013 рр.), яку очолює професор Валентина Миколаївна Галич. Об'єктом дослідження обрано дисертаційні праці послідовників науковця, які були захищені на спеціалізованій вченій раді Класичного приватного університету (м. Запоріжжя) протягом 2009–2013 рр. З'ясовано, що в межах соціальних комунікацій луганською науковою школою розробляються три напрями: письменницька публіцистика, саморедагування (авторське редагування) та пресознавство (як регіональне, так і загальноукраїнське).

Ключові слова: журналістикознавство, наукова школа, дисертаційна праця, письменницька публіцистика, саморедагування (авторське редагування), пресознавство.

Із започаткуванням в Україні 1 січня 2008 р. нової наукової галузі – соціальних комунікацій – термін «журналістикознавство» поступово й непомітно стає неактуальним, втрачає популярність і відходить на периферію. Хоча певна стабільність традиції щодо повноцінного функціонування цього терміна простежується, наприклад, у назві наукового журналу Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Українське журналістикознавство», у назвах рубрик, зокрема в цьому ж періодичному виданні маємо рубрику «Історія журналістикознавства», у назві навчальної дисципліни, щоправда, з варіантами: «Історія науки: українське журналістикознавство» чи просто «Українське журналістикознавство». Тобто йдеться про більш «застиглі» наукові реалії, які не так швидко піддаються змінам. Натомість у назвах наукових статей сьогодні, скажімо, зовсім «не модно» вживати вислів «з погляду журналістикознавства». Частіше науковці надають перевагу вислову «у контексті (з погляду) соціальних комунікацій», дружно «переступивши» таким чином у науковий простір нової галузі з ідентичною назвою.

На наш погляд, такий стан справ не є виправданим, оскільки журналістикознавцями з повним правом можна назвати всіх, хто досліджував чи досліджує різні аспекти теорії, історії чи соціології журналістики, зокрема кандидатів та докторів філологічних наук, які захищали дисертації за шифром 10.01.07 – журналістика, кандидатів та докторів наук, яким уже присвоїли науковий ступінь за спеціальністю 27.00.04 – теорія та історія журналістики, а також усіх тих, хто вніс чи вносить вагоме слово в розвиток науки про журналістику.

З іншого боку, для фахової підготовки спеціалістів та магістрів за напрямом «Журналіс-

тика» обов'язковою є дисципліна, об'єктом вивчення якої є саме українське журналістикознавство. Проте на сьогодні в Україні недостатньо саме такої навчально-методичної. Найбільше змісту цієї дисципліни відповідає, на наш погляд, навчальний посібник київських науковців В. Різуна і Т. Трачук під схожою назвою «Нарис з історії та теорії українського журналістикознавства» (2005). Проте ключове слово в назві посібника «Нарис...» свідчить про те, що його автори не претендують на повноту охоплення матеріалу із заявленої теми. Справді, цей посібник подає «уважний огляд і вивчення великої кількості найбільш вагомих публікацій на теми української журналістики, переважно друкованої, у період із кінця 80-х років XIX століття до кінця 80-х років XX століття» [1, с. 198].

Тож період з 90-х рр. XX ст. до сьогодні, тобто до 2014 р., залишився поза увагою авторів посібника. Як відомо, про сучасність писати складно, оскільки за відсутності часового дистанціювання неможливо охопити певний процес у всій повноті. У такій ситуації досить важливим є осмислення здобутків журналістикознавства сучасними науковцями певними блоками, тобто такими собі «пазлами», які потім логічно мають укластися в ґрунтовну працю, таким чином вималюється «цілісна картина» українського журналістикознавства кінця XX – початку XXI ст.

Проте сучасність ставить перед дослідниками безліч запитань, найбільш кардинальне з яких – наскільки видозмінилося на сьогодні журналістикознавство? Які відбулися зміни в реаліях самої журналістики як сегмента публічної сфери? Які методи дослідження варто застосовувати науковцям сьогодні? Яким чином осмислювати та обґрунтовувати появу нових мас-медіа,

мультимедійні трансформації традиційних медій та вплив контенту соціальних мереж на змістове наповнення ЗМК? Цим та іншим не менш важливим питанням приділяє увагу львівська дослідниця Н. Габор у статті «Кінець журналістикознавства чи початок нової епохи досліджень?» [2].

Тож з огляду на важливість дослідження журналістикознавчої сучасності перейдемо до наукового осмислення здобутків українських журналістикознавців, зокрема наших колег, які плідно працюють на крайньому Сході України, зокрема в м. Луганську. Очолює цю школу відомий науковець, шанована людина, чарівна жінка й водночас скрупульозний дослідник творчості Олесь Гончара, доктор філологічних наук, професор Валентина Миколаївна Галич. Сама професорка присвятила значну частину свого наукового життя ґрунтовному дослідженню творчості Олесь Гончара як журналіста, публіциста, редактора [3]. Більшість учнів В. Галич продовжили й доповнили її науковий доробок.

Ми зупинимось на результатах діяльності талановитих науковців-луганчан, шлях становлення яких проліг через м. Запоріжжя, зокрема через спеціалізовану вчену раду Класичного приватного університету, в якій ця молода наукова плеяда журналістикознавців «ставала на офіційні ноги кандидатів наук із соціальних комунікацій». На наш погляд, серед розроблених учнями Валентини Миколаївни Галич тем чітко простежується три напрям: письменницька публіцистика, саморедагування (авторське редагування) публіцистичних та художніх творів та пресознавство, зокрема регіональне та загальноукраїнське.

Письменницька публіцистика як об'єкт дослідження дуже близька шановній Валентині Миколаївні, про що свідчить і тема листопадівської луганської конференції «Публіцистика в просторі соціальних комунікацій: проблеми теорії та історії» (2013), і назва посібника В. Галич «Поетика публіцистичного тексту» [4].

Першою почала втілювати в наукове життя «публіцистичні» задуми наукового наставника Ю. Біловол у дисертаційній праці «Мотиви державотворення в письменницькій публіцистиці кін. ХХ – поч. ХХІ ст.: еволюція, поетика, прагматика» (2010). Поставивши за мету виокремити мотиви українського державотворення та з'ясувати специфіку їх утілення в національно-світоглядній публіцистиці письменників, науковець досягла результату на матеріалі письменницької публіцистики О. Гончара, І. Драча, П. Мовчана, Ю. Мушкетика, Б. Олійника, Д. Павличка й В. Яворівського кін. ХХ – поч. ХХІ ст. За предмет дослідження були обрані мотиви державотворення, еволюція змісту відповідно до запитів доби та індивідуальні особ-

ливості їх реалізації у творчості письменників-публіцистів.

Молода дослідниця виокремила такі публіцистичні мотиви поняття «державотворення»: національної гідності й самосвідомості українців; утвердження й повноцінного розвитку української мови; духовного й культурного відродження української нації; збереження навколишнього середовища й екологічної безпеки Української держави; існування українців за межами Батьківщини та проживання національних меншин на території України; розвитку економіки, армії та зовнішньої політики. Усі вони формують у громадянській свідомості цілісний публіцистичний образ України.

Водночас Ю. Біловол з'ясувала, що письменницька публіцистика державотворчого змісту сама зазнала еволюційних змін, адже позитивні емоції від здобуття Україною державного статусу поступово потьмяніли через усвідомлення кризи в політичному й духовному житті країни. З огляду на це письменники-публіцисти не стільки вказували на певні проблеми, скільки давали пропозиції щодо можливих шляхів їх розв'язання. Дослідниця підкреслила, що попри таку непросту ситуацію, «жоден з майстрів пера не зневірився в Українській державі як єдино прийнятній формі існування й утвердження у світовому співтоваристві українського народу» [5, с. 14].

Продовжила досліджувати письменницьку публіцистику, зокрема національно-світоглядні її аспекти, луганчанка О. Антонова в дисертації «Національно-світоглядна публіцистика М. Жулинського як інтеграція жанрово-тематичних доміант» (2011). Молода вчена обрала непростий об'єкт дослідження – публіцистичний доробок нашого сучасника М. Жулинського. Окреслена мета дослідження – розкрити жанрово-тематичні особливості національно-світоглядної публіцистики М. Жулинського в контексті доби на основі опрацювання та введення до наукового обігу ще не вивчених його творів. Вражає складністю й глибиною багатоаспектний предмет дослідження – концептуальні детермінанти національно-світоглядної публіцистики М. Жулинського, соціально-комунікативна прагматика системи жанрових форм митця, специфіка функціонування та сугестивний потенціал образних мікросистем публіцистичних текстів.

Як виявила дослідниця, на жанровому рівні національно-світоглядна публіцистика М. Жулинського втілюється в п'яти основних жанрових формах: стаття (73 твори), інтерв'ю (65 творів), нарис (58 творів), радіобесіда (54 твори), промова (21 твір).

Крім того, О. Антонова дійшла висновку, що основні смислові доміанти національно-світоглядної публіцистики М. Жулинського виявля-

ються в комплексі соціокультурних мотивів, серед яких домінують три провідні мотиви: державотворчого потенціалу культури, мистецької критики як відображення сучасності й антилюдської сутності війни. Крім того, М. Жулинський обстоює власну концепцію культуроцентричного розвитку незалежної Української держави, вільну від деструктивних стереотипів масової свідомості, нав'язаних радянською пропагандою та постперебудовними українофобними мас-медіа. Створити цю концепцію можна, на думку митця, за допомогою впровадження в масову свідомість національних міфологем, питомих українських цінностей тощо [6, с. 10].

Другий напрям луганської наукової школи – саморедагування (авторське редагування) публіцистичних творів – підхопила вслід за науковим керівником О. Куцевська в дисертації «Саморедагування Олесем Гончаром публіцистичного твору: модифікація, прагматика, інтерпретація» (2009). Мета наукової роботи дослідниці полягала в розкритті сутності творчої лабораторії саморедагування Олесем Гончаром власних публіцистичних творів. За об'єкт дослідження було обрано рукописи та варіанти друкованих публіцистичних творів Олеся Гончара. Предметом дослідження, який дослідниця детально проаналізувала, були культура саморедагування О. Гончара з погляду історії видавничої справи і редагування, особливості його авторського редагування, специфіка саморедагування публіцистичного тексту, а також соціально-комунікативна спрямованість динаміки авторської правки.

Під час дослідження О. Куцевська виявила високий рівень мовної та комунікативної культури Олеся Гончара в процесі саморедагування, що виявлялося в «намаганні митця... постійно удосконалювати твір: працювати над огранкою слова, шліфуванням фрази, творенням цілісного тексту, здатного об'єднувати український народ» [7, с. 14].

Проблемам саморедагування (інший термін – авторського редагування) присвячена також дисертаційна праця А. Дроздової «Авторське редагування художнього твору в параметрах соціального простору і соціального часу: творча лабораторія Олеся Гончара» (2012). Мета, поставлена в цьому дослідженні, – розкрити сутність і теоретико-засадниче значення особливостей редагування Олесем Гончаром власних художніх творів як соціокультурного явища в історії розвитку редагування й соціальної комунікації другої половини ХХ ст.

Послідовницею Валентини Миколаївни обрано інший об'єкт дослідження – перед нами вже не публіцистика, а художні твори. Предмет наукового дослідження – комунікативні стратегії й тактики авторського редагування художнього твору в творчій лабораторії митця, а також

соціокультурні, суспільно-політичні й психологічні чинники, що визначили сутність саморедакторської індивідуальності Олеся Гончара.

Одним із найбільш вагомих здобутків А. Дроздової, на наш погляд, є відтворення соціокультурної моделі редагування Олесем Гончаром власних літературних творів, що увібрала макро- й мікрохарактеристики провладного, літературного й соціального полів. Саме тут, як підкреслює дослідниця, «перетиналися цільові процеси створення й удосконалення художньо-естетичної системи літературних творів письменника (представлені в мотивах творчої діяльності: внутрішньопсихологічних, гедоністичних, естетичних, прагматичних, суспільнозначущих), продукуючи появу відповідних практик авторського редагування: самоцензури, повернення автентичності змісту творів, його довершення на основі постулатів індивідуального творчого методу, психології творчості (розкритої в особливостях романного типу мислення автора), інтенційно-естетичних вимог» [8, с. 15].

Актуальні питання авторського редагування на матеріалі епістолярних свідчень українських письменників кін. ХІХ – поч. ХХ ст. досліджувала А. Носко в науковій праці «Соціокультурна модель авторського редагування письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст.: епістолярна парадигма» (2012). За мету дослідження поставлено розробку соціокультурної моделі авторського редагування як підґрунтя формування національної теорії видавничої справи та редагування з урахуванням епістолярної парадигми письменників кін. ХІХ – поч. ХХ ст. За предмет дослідження обрано стереотипи редакторських дій письменників-класиків у творчих процесах, особливості саморедагування на різних етапах роботи над текстом та як соціокультурного феномена текстотворення з проекції часу й простору.

На підставі проведеного дослідження А. Носко визначила соціокультурну модель авторського редагування письменників кін. ХІХ – поч. ХХ ст. як «історично вироблений алгоритм процесу вдосконалення твору, що став результатом спільних зусиль літераторів, які перебували в єдиних координатах соціального часу і простору, що покладений в основі науки теорії та методики редагування» [9, с. 18].

Третій напрям діяльності луганської наукової школи охопив пресу Луганщини й торкнувся загальноукраїнської преси. Першою на цій плідній науковій ниві була дослідниця К. Ульянова з дисертацією «Преса Луганщини 1917–1938 років: становлення та основні тенденції розвитку» (2009). Мета наукової праці полягала в комплексному й системному розкритті особливостей становлення, функціонування та основних тенденцій розвитку преси Луганщини

1917–1938 рр. у контексті суспільно-політичних подій краю. Об'єктом дисертації було обрано українсько- та російськомовні газети й журнали Луганського краю 1917–1938 рр. (до аналізу залучено понад 200 друкованих органів, з яких детально опрацьовано близько 50), а також неопубліковані рукописні матеріали старобільської районної газети «Червоний хлібороб» / «Степова комуна». Предмет наукової праці – становлення й розвиток періодичних видань Луганщини 1917–1938 рр., їхні історико-типологічні та жанрово-тематичні особливості.

Серед висновків, до яких дійшла К. Ульянова під час проведеної наукової роботи, необхідно звернути увагу на такі. Ідеологізація, централізація, політизація журналістської творчості вплинули на розвиток жанрової структури друкованих ЗМІ Луганщини 1917–1938 рр., яка набувала тенденційного, стандартизованого, тотального характеру. У зв'язку з цим відбувалося згортання специфічного аналітичного авторського мислення, усічення комунікативної функції преси, що гальмувало розвиток діалогічних та репортажних форм відображення дійсності [10, с. 13]. Проте в глибинах суспільного буття існувала протидія існуючій політичній системі, переконливим доказом чого є досліджені К. Ульяновою неопубліковані здобутки старобільської районної газети «Червоний хлібороб» / «Степова комуна» середини 20-х рр. ХХ ст.

Продовжила дослідження преси Луганщини науковиця О. Корчагіна в дисертації «Преса Ворошиловградської області 1938–1956 рр.: історико-типологічні та структурно-функціональні аспекти» (2011). Метою дослідження було комплексне й усебічне розкриття процесу становлення, функціонування та основних тенденцій розвитку преси Ворошиловградської області 1938–1956 рр. Об'єктом дослідження стала преса Ворошиловградської області 1938–1956 рр. Предметом дослідження обрано генезис, типологічні та структурно-функціональні особливості преси Ворошиловградщини часів тоталітаризму, її роль у формуванні суспільної свідомості населення області, створенні самобутньої сторінки історії не лише регіону, а й усієї України.

У результаті проведеного дослідження О. Корчагіна дійшла висновку, що для кожного етапу преси теперішньої Луганщини 30–50-х рр. ХХ ст. були характерні певні особливості формування, розвитку та функціонування, зокрема «1938–1941 рр. позначилися найбільш стабільним станом діяльності газет області: великі тиражі, планова робота редакцій, розгалужена система робкорів. У 1941–1944 рр. система преси Ворошиловградщини пройшла нелегкий шлях від повного зупинення свого існування до поступового, часткового відновлення. У 1945–1956 рр. періодика області не лише відродилася в повному

довоєнному обсязі, але й покращила свої кількісні та якісні показники» [11, с. 11]. Крім того, науковим здобутком дослідниці є вперше введені до наукового обігу сім місцевих видань: окупаційна газета «Новое время» (м. Красний Луч, 1942–1943 рр.); районні газети «Большевик» (с. Іванівка, 1938–1941 рр.), «За коммунизм» (с. Станиця-Луганська, 1950–1956 рр.); багатотиражні видання «Горняк» (м. Красний Луч, шахта № 4–5, 1938–1941 рр.), «Обмен производств опытом» (м. Ворошиловград, видання бюро технічної інформації Ворошиловградського ПБЗ ОР та редакції «Октябрьский гудок», 1938–1941 рр.), «Светофор» (ст. Штеровка, орган вузлового партійного комітету, 1939–1940 рр.).

Своєрідним підсумком пресознавчих досліджень учнів Валентини Миколаївни Галич з талановитим науковим керівником стала дисертаційна праця іноземця за походженням, професійного іракського журналіста Мухаммада Хаджі «Преса України та Іракського Курдистану в перехідний період становлення демократії» (2013).

Мета дослідження полягала у визначенні особливостей еволюції друкованих засобів масової інформації України та Іракського Курдистану в транзитивний період. Об'єкт праці – обрана преса України та Іракського Курдистану в період транзиту країн від тоталітаризму до демократії. Предмет дослідження охопив трансформаційні процеси системи друкованих ЗМІ України й Іракського Курдистану, особливості зміни тематичного наповнення періодичних видань унаслідок демократичних перетворень, еволюцію спеціалізованої преси під впливом реформування державного ладу.

У результаті проведеного зіставного аналізу медіапростору України й Іракського Курдистану дослідник виявив такі спільні тенденції: «трансформація обставин соціально-політичного життя сприяє швидкому переходу масово-інформаційної ситуації від одного рівня перетворення до іншого, зокрема з'являються нові незалежні ЗМІ, уже існуючі медіа змінюють своє проблемно-тематичне наповнення, привертаючи увагу громадськості до актуальних питань суспільного життя, переформатовується підпорядкування преси, зі стабілізацією економічної ситуації збільшується попит на дорожчі за поліграфічним виконанням журнали, що сприяє стрімкому зростанню їхньої кількості, розгалужується спеціалізація періодики, яка задовольняє запити будь-якого читача» [12, с. 13].

При цьому автором встановлена суттєва відмінність між модифікаційними процесами України та Іракського Курдистану, яка полягає в тому, що в нашій країні до політичного складника демократичного перетворення додалася ще й проблема формування патріотизму та національної ідентичності, яка зумовлена набуттям

Україною суверенного статусу як колишньої адміністративно-територіальної республіки СРСР, тривале перебування у складі якого призвело до часткової втрати ідейного самовизначення українців. Натомість в Іракському Курдистані національне відродження було головною метою багаторічної боротьби, тому питання становлення національної єдності не поставало. Нерівномірність процесу демократизації в Україні та Іракському Курдистані зумовлена нерівнозначністю суверенного становища країн, способом вирішення внутрішньополітичних конфліктів і різними світоглядними пріоритетами. З огляду на сказане вище автор констатує, що на початку становлення демократичних держав Україна й Іракський Курдистан перебували в умовах економічної кризи, після подолання якої відбулося зростання кількості медіа та зародження спеціалізованих видань.

Отже, проаналізувавши в загальних рисах наукові доробки молодих луганчан – учнів та послідовників шановного професора Валентини Миколаївни Галич, доходимо до висновку про ґрунтовність, ретельність і наукову виваженість кожної наукової праці, про спрямованість кожного дослідження на одержання вагомого наукового результату, про відкриття нових сторінок в історії журналістикознавства. І в цьому ми вбачаємо мудре керівництво й багатогранну обізнаність В. Галич, яка підготувала таку потужну наукову школу (зазначимо, що ми аналізували лише ті дисертаційні дослідження, які були захищені в Класичному приватному університеті м. Запоріжжя, а ще ж були захисти і на інших спеціалізованих вчених рада).

1. *Різун В. В.* Нарис з історії та теорії українсько-журналістикознавства : монографія / В. В. Різун,

Т. А. Трачук ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 232 с.

2. *Габор Н.* Кінець журналістикознавства чи початок нової епохи досліджень? [Електронний ресурс] / Н. Габор. – URL: <http://www.mediakrytyka.info/onlayn-zhurnalistyka>.

3. *Галич В. М.* Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності : монографія / В. М. Галич. – К. : Наук. думка, 2004. – 816 с.

4. *Галич В. М.* Поетика публіцистичного тексту (на матеріалі творчості Олесь Гончара) : навч. посіб. / В. М. Галич. – К. : Шлях, 2006. – 200 с.

5. *Біловол Ю. Є.* Мотиви державотворення в письменницькій публіцистиці кін. ХХ – поч. ХХІ ст.: еволюція, поетика, прагматика / Ю. Є. Біловол. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.

6. *Антонова О. В.* Національно-світоглядна публіцистика М. Жулинського як інтеграція жанрово-тематичних доміант / О. В. Антонова. – Запоріжжя, 2011. – 16 с.

7. *Куцевська О. С.* Саморедагування Олесем Гончаром публіцистичного твору: модифікація, прагматика, інтерпретація / О. С. Куцевська. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.

8. *Дроздова А. В.* Авторське редагування художнього твору в параметрах соціального простору і соціального часу: творча лабораторія Олесь Гончара / А. В. Дроздова. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.

9. *Носко А. М.* Соціокультурна модель авторського редагування письменників кінця ХІХ – початку ХХ ст.: епістолярна парадигма / А. М. Носко. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.

10. *Ульянова К. М.* Преса Луганщини 1917–1938 років: становлення та основні тенденції розвитку / К. М. Ульянова. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.

11. *Корчагіна О. В.* Преса Ворошиловградської області 1938–1956 рр.: історико-типологічні та структурно-функціональні аспекти / О. В. Корчагіна. – Запоріжжя, 2011. – 16 с.

12. *Хаджі М. Х.* Преса України та Іракського Курдистану в перехідний період становлення демократії / М. Х. Хаджі. – Запоріжжя, 2013. – 18 с.

Подано до редакції 06. 12. 2013 р.

Ponomarenko L. G. Lugansk school of journalism in the structure of modern journalism studies.

In the article the achievements of Lugansk school of journalism studies (2009–2013), headed by Professor Valentina Galich, is analyzed for the first time. The object of study consists of dissertations by researchers which have followed professor Galich V. M. Theses have been defended in the specialized academic council in Classical Private University (Zaporizhya) during 2009 – 2013. It was found that within the social communications Lugansk scientific school developed three areas – writing journalism, self-editing (author's editing) and press studies (both regional and all-Ukrainian).

Keywords: journalism studies, scientific school, dissertation research, literary journalism, self-editing (author's editing), press studies.

Пономаренко Л. Г. Луганская школа журналистики в структуре современного журналистиковедения.

Впервые проанализированы достижения луганской журналистиковедческой школы (2009–2013 гг.), которую возглавляет профессор Валентина Николаевна Галич. Объектом исследования выбраны диссертационные работы последователей ученого, которые были защищены на специализированном ученом совете Классического частного университета (г. Запорожье) в течение 2009–2013 гг. Выяснено, что в рамках социальных коммуникаций луганской научной школой разрабатываются три направления: писательская публицистика, саморедактирование (авторское редактирование) и прессоведение (как региональное, так и всеукраинское).

Ключевые слова: журналистиковедение, научная школа, диссертационная работа, писательская публицистика, саморедактирование (авторское редактирование), прессоведение.